

VšĮ Investuok Lietuvoje

Visuomenės finansinio švietimo plano 2017–2021 įgyvendinimo efektyvinimas

Teminio tyrimo

Lietuvos finansinio švietimo situacija ir užsienio šalių finansinio švietimo strategijų valdymo mechanizmai

ATASKAITA

Austė Černiauskaitė

Sandra Kairė

Vilnius

2018

**Kuriame
Lietuvos ateitį**

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Teminis tyrimas yra parengtas Vyriausybės kanceliarijos įgyvendinamo projekto „Atviros Vyriausybės iniciatyvos“ metu. Projektas finansuojamas Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Įvadas / Kontekstas

2006 metais OECD parengtoje politikos apžvalgoje „The Importance of Financial Education“ teigė¹, kad žmonės visais laikais buvo atsakingi už savo kasdienių finansų valdymą, tačiau pastarųjų dešimtmečių globalūs pokyčiai sąlygoja finansinio švietimo supratimo reikšmę asmens finansinei gerovei užtikrinti. Šiuolaikinė rinka siūlo asmeniui ne pasirinkti tarp dviejų banko sąskaitų, bet suteikia kompleksą finansinių instrumentų, užtikrinančių aibę skirtingų pasirinkimų. Tuo pat metu atsakomybė ir rizika už reikšmingus finansinius sprendimus vis labiau perkeliama dirbančiojo, o ne darbdavių ar valdžios atsakomybei. Taigi finansinis raštingumas tampa neatsiejama asmens, gebančio prisitaikyti prie šiandieninių pokyčių dalis.

Vis dėlto OECD atliktas tarptautinis suaugusiųjų finansinio raštingumo kompetencijų tyrimas (2015) konstatuoja žemą dalyvavusių šalių suaugusiųjų finansinio raštingumo lygį. Bendras šalių vidurkis siekia 13.2 iš 21 galimų balų. Lietuvoje pasiekimų vidurkis yra 13.5 balo. Tais pačiais metais atliktas OECD PISA tarptautinis penkiolikamečių tyrimas taip pat atskleidė, kad Lietuvoje 31,5 proc. penkiolikamečių nepasiekia bazinio finansinio raštingumo lygio. Šis tarptautinis tyrimas taip pat atskleidė reikšmingus skirtumus tarp vaikų ir merginų, bei vaikų, besimokančių miesto ir kaimo mokyklose, finansinio raštingumo pasiekimų.

Lietuvoje nuo 2012 m. valstybiniu lygmeniu pradėtos įgyvendinti priemonės finansiniam raštingumui stiprinti tiek formaliajame švietime, tiek gyventojų žinių ir įgūdžių stiprinime. 2017 m. siekiant pagerinti Lietuvos gyventojų finansinį ir mokesčių raštingumą penkios valstybinės institucijos, Lietuvos bankas kartu su Švietimo ir mokslo ministerija, Finansų ministerija, Sodra ir Valstybine mokesčių inspekcija, susitarė iki 2021 metų įgyvendinti *Visuomenės finansinio švietimo planą*. 2017 m. gegužės 24 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės pasitarimo protokolu Nr. 20 buvo pritarta parengtam Planui. Parengtas Planas atitinka 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 176 patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano darbą 2.1.1. Taip pat Visuomenės finansinio švietimo planas atitinka 2018 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės bendradarbiaujant su NVO parengtos Demografijos, migracijos ir integracijos strategijos 2018–2030 priemonių plano priemonę 2.2.3.

Visuomenės finansinio švietimo 2017–2021 planas vykdomas antrus metus, tačiau jo įgyvendinimas šiuo metu vyksta ne itin sklandžiai: trūksta tarpinių Plano įgyvendinimo vertinimų, vėluoja įgyvendinamos finansinio švietimo priemonės, trūksta glaudesnio skirtingų institucijų bendradarbiavimo OECD (2015), kalbėdama apie nacionalines finansinio raštingumo strategijas išryškino, kad jų sėkmingam įgyvendinimui būtina sukurti vieningą ir sklandų strategijos valdymo mechanizmą. Įgyvendinamas projektas skirtas sukurti efektyvų Plano valdymo modelį, padėsiantį įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano darbą 2.1.1. „Ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo aplinkos ir turinio atnaujinimas, pritaikant įvairių ugdymosi poreikių turintiems mokiniams, integruojant darnaus vystymosi, kūrybingumo, verslumo ir STEAM kompetencijas“.

¹ Nuoroda į Politikos apžvalgą: <http://www.oecd.org/finance/financial-education/37087833.pdf>

Tyrimė naudojami analizės metodai:

1. Esamai plano įgyvendinimo situacijai įvertinti remtasi keliais skirtingais metodais. Pirma, gilintasi į tarptautinius ir nacionalinius dokumentus, susijusius su finansiniu raštingumu ir finansiniu švietimu, įskaitant OECD (2012) išleistą ekspertinę medžiagą finansinio raštingumo srityje. Antra, analizuoti atlikti tarptautiniai ir nacionaliniai tyrimai, susiję su finansiniu raštingumu. Trečia, atlikta 10 interviu su suinteresuotomis institucijomis, dirbančiomis finansinio švietimo srityje.

2. Atliktas žvalgomasis tyrimas, kurio metu, atrenkant konkrečius atvejus, analizuojama geroji užsienio šalių finansinio švietimo strategijų valdymo praktika. Pasirinktos šalys: Jungtinė Karalystė, Kanada, Nyderlandai, Portugalija, Latvija ir Belgija.

Esamos situacijos analizė

Esamos situacijos analizė susideda iš dviejų dalių:

1. Visuomenės finansinio švietimo 2017–2021 m. plano (toliau – Planas) įgyvendinimo analizė atlikta remiantis OECD (2012) nacionalinių finansinio švietimo strategijų principais². Pagrindinės išvagos:
 - Nuo 2018 metų rudens Švietimo ir mokslo ministerijoje nebeliko asmens, kuris dirbtų ties Plano veiklų koordinavimu. Planui įgyvendinti būtina užtikrinti koordinatoriaus funkciją, į kurio atsakomybę įeity ne tik Plano valdymas, bet ir komunikacijos tarp skirtingų institucijų koordinavimas, atliekamų finansinio švietimo veiklų stebėseną ir būsimų ilgalaikių priemonių planavimas;
 - Tais atvejais, kai už konkrečių Plano priemonę yra atsakingos kelios institucijos, nėra aiškiai identifikuotos kiekvienos institucijos atsakomybės bei vaidmenys;
 - Plano priemonėms įgyvendinti yra įkurtas finansinio švietimo koordinacinis komitetas, kurio veiklą koordinuoja Švietimo ir mokslo ministerija. Plano įgyvendinimo laikotarpiu numatyta, kad Komitetas rengia ir teikia metinius veiklų planus, skirtus koordinuoti ir derinti skirtingų institucijų iniciatyvas. Plano įgyvendinimo laikotarpiu metiniai veiklų planai nebuvo rengti.
 - Institucijų atstovų pasiskirstymas koordinaciniame komitete nėra tolygus: vienu institucijų atstovai užima vadovaujančias, kitų – vykdančias pozicijas.
2. 2017–2018 m. Plano įgyvendinamų veiklų analizės išvagos:
 - 2017–2018 metais pradėta įgyvendinti ir šiuo metu įgyvendinama didžioji dalis finansinio Plano veiklų. Plane 2017–2018 metų laikotarpyje buvo numatyta įgyvendinti 29 priemonės: 2017m. – 14 veiklų ir 2018 m. – 15 veiklų. Analizė parodė, kad dauguma veiklų institucijos įgyvendina pavieniui. Trūksta glaudesnio bendradarbiavimo tarp skirtingų institucijų atliekant numatytas finansinio švietimo veiklas.
 - Įgyvendinant Plane numatytas priemones kyla sunkumų dėl ilgalaikių veiklų finansinio švietimo srityje įgyvendinimo laiku. Tai ypatingai aktualu kalbant apie ilgalaikių finansinio švietimo veiklų kūrimą nuo ankstyvojo amžiaus: *bendrųjų programų atnaujinimą, tęstinių vaikų neformaliojo ugdymo veiklų užtikrinimą ir pedagogų kvalifikacijos tobulinimą.*

² Remiamasi 3 OECD principais iš 4: 1) valdymo planas beo suinteresuotų šalių vaidmenys ir atsakomybės; 2) nacionalinės strategijos gairės: prioritetai, tikslinės grupės, poveikio vertinimas ir resursai; 3) efektyvus ir inovatyvus finansinio švietimo aprūpinimo užtikrinimas.

- Institucijos, įtrauktos į Planą finansinio švietimo srityje veikia aktyviau nei nurodyta Plano veiklose, t.y. įgyvendinamos ne tik numatytos, bet ir papildomos veiklos, susijusios su finansinio raštingumo stiprinimu. Vis dėlto nesant vieningo komunikacijos kanalo apie įgyvendinamas veiklas, skirtingos institucijos tarpusavyje nežino, kokios veiklos yra įgyvendinamos ar papildomai planuojamos įgyvendinti finansinio švietimo srityje.
- Parengtame Plane didžioji dauguma veiklų yra sutelkta į 2017–2018 metus, t.y. iki 2018 metų pabaigos turėtų būti įgyvendintos 29 iš 34 numatytų veiklų. Tuo tarpu 2019-2021 metų laikotarpyje numatytos įgyvendinti 5 veiklos. Šiuo metu pagal Plane numatytas veiklas pradėtos įgyvendinti 23 veiklos.
- Lietuvos Junior Achievement ir Lietuvos laisvosios rinkos institutas nuosekliai dirba finansinio raštingumo srityje: įgyvendina ilgalaikes tęsines finansinio raštingumo veiklas mokyklose, rengia metodinę medžiagą mokytojams ir mokomąją medžiagą mokiniam.

Užsienio nacionalinių finansinio raštingumo strategijų valdymo analizė

Atlikta 6 užsienio šalių analizė atskleidė kelis skirtingus nacionalinių finansinio raštingumo strategijų (toliau – NS) valdymo mechanizmus, kurie gali būti pritaikomi Lietuvos kontekste:

1. nacionaliniu lygmeniu yra pasamdytas vienas asmuo – Finansinio raštingumo vadovas. Vadovas yra atsakingas už NS įgyvendinimą bei vystymą. Šis strategijos valdymo ir įgyvendinimo tipas yra unikalus pasauliniu mastu, taikomas tik Kanados atveju.
2. viena konkreiti valstybinė institucija yra deleguota būti atsakinga už finansinio raštingumo stiprinimą nacionaliniu lygmeniu. Šis NS valdymo ir įgyvendinimo tipas yra taikomas Belgijoje.
3. strategijos valdymas ir įgyvendinimas taikant skirtingų suinteresuotųjų šalių įtraukimo modelį (angl. multi-stakeholder approach). Skirtingų suinteresuotų šalių (taip pat ir NVO) atstovai šiuo atveju yra įtraukiami į NS sudarymą ir valdymą. Šis valdymo mechanizmo tipas tarp tirtų atvejų pasitaikė dažniausiai ir pasireiškia keliais būdais:
 - konkreiti valstybinė institucija yra atsakinga už koordinavimą (arba pirmininkauja) strateginių partnerių komitete (Latvijos, JK ir Nyderlandų atvejais).
 - yra kelios atsakingos valstybinės institucijos sudarančios Tarybą, kurių atstovai koordinuoja strategijos įgyvendinimą (Portugalijos atvejis).

Visais šioje analizėje aprašytais atvejais yra sukurtos internetinės platformos su informacija šalies gyventojams. Didžioji dalis finansinio švietimo turinio interneto platformose yra suskirstyta pagal gyvenimo įvykius, pavyzdžiui, rengiantis pirkti namą, turint finansinių sunkumų, išeinant į pensiją ir kt. Toks skirstymas pagal gyvenimo įvykius kai kuriais atvejais yra naudojamas ir NS valdyme, tarkime, Jungtinės Karalystės atveju pagal juos yra suskirstytos NS valdymo grupės.

Dabartiniam Lietuvos atvejui yra artimiausias Latvijos nacionalinės strategijos valdymo modelis.

Viešosios konsultacijos poreikis

Atliktos Lietuvos situacijos ir užsienio nacionalinių finansinio švietimo strategijų analizės išryškino, kad būtina stiprinti sukurto Plano valdymo ir koordinavimo funkciją. Atsižvelgiant į tai, nuspręsta atlikti viešąją konsultaciją, kurios tikslas – identifikuoti tinkamiausią Plano valdymo mechanizmą, užtikrinantį efektyvų finansinio švietimo priemonių įgyvendinimą, tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir komunikaciją.

Viešoji konsultacija vykdoma su atrinktais išorės ekspertais, turinčiais strateginio/projektinio valdymo patirties įtraukiant skirtingas suinteresuotas šalis.

Konsultacijos metodas – organizuojami individualūs pusiau struktūruoti interviu su išoriniais ekspertais pagal parengtus klausimus. Interviu metu bus gilinamasi į įvairius projektų, planų ir strategijų valdymo mechanizmus, veikiančius Lietuvos kontekste ir įvertinami galimų finansinio švietimo plano valdymo mechanizmų privalumai ir trūkumai. Pagal gautą informaciją finansinio švietimo koordinacinio komiteto svarstymui bus teikiami konkretūs pasiūlymai, kaip tobulinti Plano valdymo mechanizmą ir užtikrinti efektyvų priemonių įgyvendinimą.